EVOLUȚIA INCRIMINĂRII INFRAȚIUNILOR DE CORUPȚIE: DIN CELE MAI VECHI TIMPURI PÂNĂ ÎN PREZENT

SOROCEANU Igor,

doctorand,

șef al Serviciului planificare, analiză și monitorizare din cadrul

Academiei „Ștefan cel Mare,

soroceanu94igor@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

REZUMAT

Infrațiunile de corupție, sunt fărâdelegile care fac parte din categoria faptelor celor mai periculoase pentru societate. Acestea odată fiind comise în realitatea obiectivă, afectează în mod direct buna și legitima activitate atât din sfera publică cât și a domeniului privat.

Astfel, în cele ce urmează, ne propunem ca deziderat, analiza incriminărilor legale ale infrațiunilor de corupție în vederea informării publicului larg despre esența acestui factor negativ care este întâlnit la etapa actuală în societate.

Cuvinte-cheie: ordine de drept, corupție, prima atestare, evoluție, etapa contemporană, etc.

THE EVOLUTION OF THE CRIMINALIZATION OF CORRUPTION CRIMES: FROM ANCIENT TIMES TO THE PRESENT

SOROCEANU Igor,

PhD student,

Head of the Planning, Analysis and Monitoring Service within
of the Academy “ Ștefan cel Mare”

soroceanu94igor@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

SUMMARY

Crimes of corruption are the crimes that are part of the category of the most dangerous facts for society. Once committed in objective reality, they directly affect the good and legitimate activity of both the public and private spheres.

Thus, in the following, we propose as a desideratum, the analysis of the legal incriminations of corruption crimes in order to inform the general public about the essence of this negative factor that is encountered at the current stage in society.

Key words: legal order, corruption, first attestation, evolution, contemporary stage, etc.

Introducere. După ce a fost considerată o perioadă îndelungată de timp ca un rău inevitabil, corupția, în ultimii ani, se află în atenția sporită a comunității internaționale, fiind întreprinse multiple măsuri pentru a diminua efectele acesteia. Corupția este bine cunoscută din cele mai străvechi timpuri, fiind inerentă tuturor formelor sociopolitice ale colectivității umane, pe parcursul întregii sale perioade de dezvoltare.

Moldova, aflată în tranziție, s-a angajat într-un proces susținut de definire a cadrului juridic și instituțional necesar gestionării economiei și societății, simultan promovând și un proces de redistribuire a patrimoniului. Corupția, însă, a ajuns să influențeze semnificativ procesul tranziției prin constituirea unor avantaje la nivelul reglementărilor și al instituțiilor nou apărute în beneficiul unor grupări restrânse, deformând evoluția politică și economică a organismului social.

Spre regret, în multe cazuri, fenomenul corupției devansează legiuitorii, dat fiind faptul că are forme de manifestare atât de diverse, încât face dificilă perceperea

deplină a esenței acesteia. Cu atât mai mult că există grupuri influente de interese care nu sunt cointerestate în incriminarea faptelor de corupție.

Atare situație și determină importanța deosebită ce revine lucrărilor științifice în care sunt analizate noile tendințe în evoluția corupției, cu înaintarea propunerilor de completare legislativă corespunzătoare, fiind astfel posibilă preîntâmpinarea unor urmări grave ce pot apărea ca rezultat al neincriminării noilor forme de manifestare a corupției.

Mai mult ca atât, doctrinei îi revine rolul să supună examenului reglementările juridice actuale, în vederea stabilirii punctelor slabe ale acestora, care ar putea permite eludarea infractorilor de la răspundere. Comparând legislația actuală a Republicii Moldova în materia corupției, la general, și a infrațiunilor de corupere, în special, cu cea din perioada sovietică, nu putem să nu observăm că s-a produs un salt semnificativ atât cantitativ, cât și calitativ. De menționat, că aceste reforme legislative au fost operate nu în urma unor studii

științifice autohtone corespunzătoare, care ar fi fundamentat necesitatea unor asemenea reglementări, dar s-a recurs, în mare parte, la simpla preluare a normelor juridice, sub presiunea structurilor europene.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a cerceta detaliat și multiaspectual reperele generale cu privire la evoluția înfrățimării infracțiunilor de corupție, precum și informarea publicului larg despre esența generică a terminologiei respective.

Materiale utilizate și metode aplicate. Materialele utilizate la structurarea și asamblarea științifică a articolului respectiv, o reprezintă în primul rând legislația Republicii Moldova (actuală și cea anterioară). Totodată, în vederea realizării unei cercetări detaliate, au fost operate trimiteri la aspectele practice ale unor cercetări atât autohtoni cât și străini ale domeniului supus cercetării.

Metodele științifice aplicate în procesul studiului și elaborării prezentului demers științific fac parte din categoria celor mai diverse, fiind utilizate metodele cele mai eficiente în materia cercetării juridice. Astfel, în prim-plan s-a acordat o prioritate metodei analizei și celei comparative. Ulterior, în vederea prezentării unei structuri și esențe cuprinzătoare a articolului, au fost efectuate apelări științifice la metodele sintezei, inclusiv metoda deductivă.

Conținutul de bază. Cercetarea fenomenului corupției ne-ar permite înțelegerea genezei sale, structurii și modului de funcționare pe parcursul evoluției umane. De asemenea importanța unui astfel de discurs rezidă în faptul că multe dintre elementele componente ale fenomenului în discuție și mecanismele de funcționare nu dispar o dată cu trecerea la statul de tip modern, ci își continuă existența, adaptându-se la cerințele timpului.

Etapile evoluției societății umane pune în evidență faptul că infracționalitatea și corupția, sub toate formele de manifestare a existat și s-a manifestat cu diverse extensii și intensități, din cele mai vechi timpuri.

Corupția în sens general, are o veche tradiție, unii autori considerând chiar că tendința omului spre corupție a existat dintotdeauna, că ar fi un fenomen permanent și inevitabil în existența comunității omenești. Dorința de a dobândi câștiguri nemeritate și mai ales căutarea unui ajutor fiecare în lupta de zi cu zi pentru existență datează din timpuri străvechi [6, p.210].

În cadrul celor mai vechi legiuri, cele antice, corupția a fost reprimată, în special dacă se săvârșea de către judecător. Spre exemplu, legile lui Manu îl pedepseau pe judecător cu confiscarea bunurilor, iar legile mozaice cu biciuirea. În Grecia antică, mita era atât de frecventă încât Platon propunea să fie pedepsiți cu moartea funcționarii care primeau daruri pentru a-și face datoria. El conducându-se de mottoul „Nu trebuie să primești daruri” – „nici pentru lucruri bune nici pentru lucruri rele” [6, p.209].

Dreptul roman de asemenea interzicea acceptarea oricărei compensații pentru îndeplinirea celor mai importante îndatoriri civice. Interzicând în mod general oamenilor publici de a accepta daruri, dreptul roman din

acea vreme interzicea implicit corupția sub toate formele sale [9, p.85].

În vechiul drept francez pentru actele de corupție erau pedepsiți guvernatorii și intendenții, care luau bani pentru ai salva pe unii de corvoadă ori pentru a-și procura alte avantaje; seniorii – pentru scutirea unor supuși de impozite; ofițerii de justiție, grefierii, judecătorii – pentru abuz de funcție.

Pentru consumarea infracțiunii erau suficiente promisiunea mituitorului și acceptarea funcționarului public, fără să fie nevoie de predarea banilor. Infracțiunea se consideră consumată și în cazul neîndeplinirii de către funcționar a angajamentului său. Pe de altă parte, judecătorii erau considerați ca mituiți chiar atunci când, fără să existe vreo convenție prealabilă, primeau un lucru oarecare sub formă de dar. Fapta judecătorului de a fi primit alt lucru decât bani nu avea nici o influență asupra aplicării pedepsei [8, p.9].

Pedepsele aplicate erau, în general, cele consacrate în dreptul roman. Astfel, mituirea simplă se pedepsea cu interdicție temporară, privațiune de serviciu, restituirea la împătrit, nulitatea actelor, blamul și surgkiunul, iar dacă avuse loc cu ocazia judecării unei cauze penale se putea aplica chiar pedeapsa cu moartea.

Codul penal francez din 1810 a încriminat mituirea pasivă (luare de mită) în art.197. Dispozițiile Codului privind corupția au fost obiectul în decursul anilor, a numeroase modificări. Codul penal, la origine nu încrimina traficul de influență și distingând coruperea activă de coruperea pasivă, le concepea în mod îngust și aplica pentru comiterea ambelor, lanțul pus pe gâtul osânditului [11, p.27].

Corupția, care la origine putea fi reținută numai în sarcina funcționarului și agenților sau prepușilor publici, și-a văzut extins domeniul de aplicație la experți și arbitri, la slujbași, comiși și prepuși ai întreprinderilor industriale și comerciale, la agenți de antreprize controlate de puterea publică și la cetățenii însărcinați cu o funcție a serviciului public, apoi la toate persoanele investite cu un mandat electiv și la orice prepus slujbaş ori salariat, chiar în fața comerțului și industriei.

În vechiul drept penal românesc corupția apare încriminată destul de târziu, în perioada domnilor fanarioți – și atunci imperfect.

Aceasta nu înseamnă, însă că în perioadele anterioare nu existau cazuri de mituire, în special în legătură cu împărțirea dreptății, și că ele nu erau pedepsite. După cum se știe, dregătorii Principatelor române erau totodată și judecători, iar veniturile acestora se acumulau atât din impozitele și dijmele strânse, sau din alte foloase culese în legătură cu atribuțiile pe care le aveau în administrația țării, cât și din amenzile pe care le primeau în calitate de judecători. La aceasta se enumera diferite daruri primite atât de la subalterni, cu ocazia numirii de funcție, cât și de la particulari care apelau la ei, fie spre a-i susține în judecări sau ai scăpa de tot mai labilă, sistemul darurilor ajungând atât de practicat încât făcea parte din arsenalul formulelor de politețe, iar persoanele oficiale le pretindeau de față. Infiltrarea unor rude ale domnului în aparatul de stat cu toate beneficiile de ordin politic și material inerente poate fi observată de la mijlocul secolului al XV-lea. Aceasta tendință s-a păstrat sub

urmașii domnului, astfel încât se produce o lărgire a clientelei politice a domniei, ceea ce a produs cimentarea solidarităților de neam [10, p.110]. Interesant că fenomenul solidarității este încă foarte puternic și în prezent în R. Moldova, constituind și una din sursele fenomenului corupțional (așa numitul „cemetism”).

Secolul al XVII-lea, secolul fanariot, prin suprapunerea sistemului administrativ otoman peste cel local, prin sistemul de cumpărare a tronului Țării Moldovei, prin infuzia elementului străin, prin cumpărare de funcții poate fi numit cel mai corupt secol din istoria medievală a Țării Moldovei. Însă spre deosebire de perioada anterioară, în acest secol putem atesta esența unor legi ce pedepseau faptele corupționale.

În Pravila lui Matei Basarab din 1632, stă scris: „Cade-se judecătorului să fie miloserd, neaducătorul aminte de rău, nemânios, nefățarnic, neluător de mită, drept să nu creadă lesne, fără de întrebare, propunerile și părțile și bănuielele”. Oricare abatere de la această regulă era sever pedepsită [9, p.99].

Miron Costin în Letopisețul Moldovei spune că domnii erau severi nu numai fața de popor dar și față de judecătorii care se lăsau corupți, aceștia fiind pedepsiți după vechile legi.

Până la sfârșitul secolului XVII-lea, istoricii nu mai semnalează nici o lege care să prevadă delictul de corupție. Însă frecvențele cazuri de corupție, au impus totuși reglementări penale încă în timpul ultimelor domnii fanariotice. În anul 1780 a apărut Pravilniceasca Condică a domnitorului Alexandru Ion Ipsilante în introducerea căreia se spune printre altele „Dar vai de judecătorul acela ce va mitui la hotărârile judecătorilor pentru noi sau va strica dreptatea pentru luarea de mită... căci înfricoșat cuvânt va auzi... și nici într-un chip nu va putea scăpa de grea pedeapsa a Domniei mele” [7].

În Condica criminalicească și procedura ei din 1826, apărută în Moldova, sub domnia lui Ion Sandu Sturza, delictul de corupție – având însă o sferă restrânsă, era prevăzut în art.203 și art.104³. Textele vizau pe acei funcționari care, pentru daruri sau alte avantaje materiale, ușurau evadare condamnaților ce se găseau în supravegherea lor.

Funcționarii vinovați erau pedepsiți cu închisoarea și obligați să ajute la urmărirea evadaților, iar în caz de eșec trebuiau să plătească despăgubiri; prețul corupției: sume de bani sau alte lucruri, trebuie vărsate în profitul instituțiilor de binefacere.

O reglementare mai adecvată a fost cuprinsă în Condica de drept penal și procedură penală, intrată în vigoare la 1 ianuarie 1852, în Muntenia, sub domnia lui Barbu Șirbu⁴. Articolul 142 prevedea: „funcționarii publici care pentru bani, daruri și alte promisiuni determinate și acceptate, ar fi făcut un act intrând în funcțiile lor, chiar just, dar pentru care nu trebuiau să primească nimic, vor fi pedepsiți cu pierderea funcțiilor, fără să poată lua pe timp de 5 la 10 ani nici titlu nici serviciul public” [5].

Banii și darurile primite ca preț a corupției vor fi dublați și compensați. Vor fi pedepsiți cu aceeași pedeapsă funcționarii care pentru bani, pentru daruri sau promisiuni determinate și acceptate, se vor abține să facă un act intrând în atribuțiile lor.

Articolul 144 încrimina corupția activă (darea de mită): „Oricine va uza de amenințări sau va corupe prin bani, daruri sau promisiuni, un funcționar public, va fi pedepsit cu o amendă egală cu suma promisă sau cu închisoarea de 6 luni cel mult”. Principalele reglementări cuprinse în acest cod sunt: stabilirea destituirii din funcție ca o pedeapsă principală; pedepsirea corupției active în mod expres. Pedepsirea severă a mituitului, în comparație cu mituitorul [9, p.102].

Codul Penal din 1865, deși a avut ca model Codul francez din 1810 nu a încriminat decât mituire pasivă, în art.144 și art.145, care au fost modificate prin legea din 17 februarie 1874 în ce privește, sancțiunea. În același timp, Codul a încriminat separat traficul de influențe în art.146 această dispoziție fiind considerată ca o inovație a legiuitorului de atunci.

De asemenea, Codul penal din 1865 cuprindea o reglementare modernă a corupției pasive, el conținând un sistem de norme unitare, riguros stabilite, pedepse determinate și echilibrate, introducând mai multă precizie în expresie, încriminează și acceptarea promisiunii.

Este incontestabil faptul că Codul penal român din 1865⁵, prezintă interes și pentru evoluția încriminării corupției și în R. Moldova, aceasta și-a găsit aplicativitatea pe teritoriul Basarabiei în perioada anilor 1918 – 1936 [4].

Un interes deosebit îl trezește și codul penal român din 1936⁶ care încrimina darea de mită prin art.151, și traficul de influență prin art.252, toate aceste texte fiind situate în titlul III din Partea specială cu titulatura „Crime și delikte contra administrației publice”, capitolul 2

³ Condica criminalicească este un instrument legislativ complet și evoluat pentru vremea respectivă, având la bază Legile împărătești (Basilicalele), obiceiul pământului și Codul penal austriac din anul 1802. Acesta a rămas în vigoare până la înlocuirea, la 30 aprilie 1865, cu Codul penal și Codul de procedură penală ale lui Alexandru Ioan Cuza. După cum anunță și titlul, lucrarea este organizată în două părți. Prima parte – Pravilniceștile orânduiale, întru cercetarea faptelor criminalicești – cuprinde un număr de 12 capitole, iar cea de-a doua parte – Pentru faptele criminalicești și pedepsele lor – 20 de capitole, însumând în total un număr de 263 de articole de lege (*sursa – Wikipedia*).

⁴ În Țara Românească intră în vigoare la 1 ianuarie 1852 Codul penal și de procedură penală „Condica criminalicească și procedura ei”, inspirat de codurile franceze, la care lucraseră din 1841 Gh. Bibescu, Petroniu Constantin, ș.a. Codul respectiv a fost în vigoare până în 1865 când a substituit cu „Codul Cuza” (*sursa – Wikipedia*).

⁵ Codul penal de la 1865 (denumit și „Codul Cuza”) realizează unificarea legislativă penală și marchează începutul dreptului penal

român după unirea din 1859 a Moldovei cu Țara Românească. Pentru elaborarea acestui cod s-au folosit izvoare precum Codul penal francez (1810) și Codul penal prusian (1859).

Codul Cuza consacra principiul legalității încriminării și a pedepsei, egalitatea în fața legii penale, umanizarea pedepselor, nu prevedea pedeapsa cu moartea, ci munca silnică pe viață. Infracțiunile erau clasificate în trei categorii: crime, delikte și contravenții (*sursa – Wikipedia*).

⁶ Codul penal de la 1936 (denumit și „Codul penal Carol al II-lea”) avea un caracter unificator după realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918, intrând în vigoare la data de 18.03.1936. Astfel, s-a introdus pentru prima dată alături de pedepse, măsurile de siguranță, măsurile educative (pentru minori), pedepsele complementare și alte accesorii.

Codul nu prevedea pedeapsa cu moartea, pedepsei atribuindu-se rolul educativ și introducându-se instituția individualizării pedepsei (*sursa – Wikipedia*).

denumit „Delicte săvârșite de funcționari sau de particulari” [2].

Codul penal al R.S.S.M. din 24.03.1961 incrimina infracțiunile de corupere în capitolul 8 (partea specială) intitulat „Infracțiuni săvârșite de persoane cu funcții de răspundere”, inițial fiind instituită răspunderea penală pentru două infracțiuni de acest gen și anume luarea de mită (art.187) și darea de mită (art.188). Pe parcurs aceste două dispoziții au suportat un șir de modificări, dictate de necesitatea amplificării luptei cu fenomenul corupției. Astfel spre exemplu, luarea de mită a suportat modificări esențiale prin legea nr.1375 din 19.11.1997, care pentru prima dată a prevăzut în dispoziția de incriminare obiectului de mituirii. Această modificare a intervenit datorită răspândirii a diferitor forme complexe de manifestare a mituirii care au generat necesitatea lărgirii sferei de aplicare a totului incriminator.

De asemenea, prin aceeași lege a fost incriminată protejarea persoanei corupte ca modalitate normativă a luării de mită. În această accepțiune luarea de mită avea următorul conținut legal: „Luarea de către o persoană cu funcție de răspundere, personal sau prin mijlocitor, a mitei sub formă de bani, hârtii de valoare, alte bunuri sau avantaje cu caracter patrimonial, acceptarea de servicii, privilegii sau beneficii, care nu i se cuvin, pentru îndeplinirea unei acțiuni (inacțiuni) sau îndeplinirea cu întârziere a unei acțiuni în interesul mituitului sau persoanelor pe care le reprezintă, dacă asemenea acțiune (inacțiune) intră în obligațiile de serviciu ale persoanei cu funcție de răspundere sau în virtutea funcției sale, aceasta poate contribui la o asemenea acțiune (inacțiune), precum și protecția în serviciu a persoanei corupte” [9, p.102]. Prin legile din 09.12.1994 și din 19.11.1997 au fost prevăzute noi forme de agravare a răspunderii penale pentru luarea de mită. În loc de „persoană cu putere de decizie” legiuitorul prin legea din 09.12.1994, a utilizat expresia de „persoană cu înaltă funcție de răspundere”.

Legea din 19.11.1997 a complectat alin.3 al art.187 cu o nouă formă agravantă, și anume cea de săvârșire a faptei „în interesul unei organizații criminale”. Codul penal din 1961 a cunoscut și modificări legislative privitoare la reglementarea și a altor infracțiuni de corupție [3].

Dintre acestea pot fi menționate încriminarea prin ucazul din 24.05.1962 a faptei de mijlocire a mituirii (art.187¹). Prin legea din 19.11.1997 a fost prevăzută răspunderea penală pentru „Traficul de influență” (art.188²) infracțiune legală în mod indirect de corupție. Prin această inovație parvenită, în domeniul reglementărilor juridico-penale, legiuitorul a lărgit cadrul mijloacelor juridico-penale de luptă cu fenomenul corupției. Tot prin aceeași lege a fost introdus art.189³ „Primirea de către un funcționar public, care nu este persoană cu funcție de răspundere a unei recompense nelegitime”. Această inovație legislativă a fost justificată prin amplificarea cazurilor de corupere a funcționarilor publici, care nu aveau calitate de persoane cu funcții de răspundere, și pentru care nu exista temei juridic de tragere la răspunderea penală pentru mituire. Prin aceasta, de asemenea a fost extins cadrul incriminării faptelor de corupere.

Actualmente, infracțiunile de corupție în Codul penal al Republicii Moldova pot fi întâlnite în cadrul capitolului XV cu denumirea marginală *Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică* și în cadrul capitolului XVI cu denumirea generică *Infracțiuni de corupție în sectorul privat* [1].

În lumina celor relatate putem **concluziona** că, pe parcursul evoluției reglementărilor de drept penal, fenomenul coruperii a fost apreciat ca un fenomen-social juridic negativ, fiind incriminat în legiurile penale ca o faptă prejudiciabilă legată indispensabil de traficul atribuțiilor de serviciu în schimbul unor foloase necuvenite.

Referințe bibliografice:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74 din 14.04.2009, în vigoarea potrivit ultimelor modificări și completări din 14.06.2021 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.146 din 14.06.2021. Poate fi accesat la următorul link: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126674&lang=ro, vizualizat la 20.06.2021.
2. Codul penal al României din 1936 // Monitorul Oficial al României nr.65 din 18.03.1936, în vigoare de la 18.03.1936 până la 01.02.1948. Poate fi accesat la următorul link: <https://lege5.ro/gratuit/heztqnzu/codul-penal-din-1936>, vizualizat la 19.06.2021;
3. Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 24.03.1961 (abrogat) // Publicat în *Veștile R.S.S.M.* nr.10 din 1961. Poate fi accesat la următorul link: <https://pdfco.ffee.com/codul-penal-al-rm-din-1961-abrogat-pdf-free.html>, vizualizat la 20.06.2021;
4. Codul penal al României din 1864 // Republicat în Monitorul Oficial al României nr.10 din 22.10.1912, în vigoare de la 30.04.1865 până la 17.03.1936. Poate fi accesat la următorul link: <https://lege5.ro/gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864>, vizualizat la 18.06.2021;
5. Codul penal și de procedură penală „Condica criminalicească și procedura ei” din 01.01.1852 din Țara Românească;
6. Antoniu Ch., Popa H., Daneș St., Codul penal pe înțelesul tuturor, București, Ed. Politică, 1970;
7. Alexandru Vodă Ipsilanti, Condica Pravilnicească din 1780. Poate fi accesat la următorul link: https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Vod%C4%83_Ipsilanti, vizualizat la 17.06.2021;
8. Cușnir Valeriu, Corupția: reglementări de drept; activități de prevenire și combatere, Chișinău, 1999;
9. Dobrinioiu V., Corupția în dreptul Penal român, București 1995;
10. Gurin V., Pascaru V., Ilie S., Salencu M., Carașciuc L., Rusu A., Gumenii I., Păslariuc V., Negură L., Corupția, Chișinău, 2000;
11. Ventilă Teodoreanu, Darea și luarea de mită, București, 1946.